

ב. קרובת גרושתו, כגון אחותה או אמה – אסורה באיסור כרת כקרובת אשתו, והולד ממזר. ולרבי יהושע אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין [כגון חמותו] ולא בחייבי כריתות [כגון אחות אשתו]. ואף לדבריו הולד פגום לכהונה בכל אופן, קל וחומר מאלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל ובנה פגום.

ג. חלוצתו – אסורה ב'לאו' (אשר לא יבנה – כיון שבנה שוב לא יבנה). והולד אינו ממזר. רבי עקיבא אומר: הולד ממזר. הולד כשר לכהונה (כדקתני 'ולדה כשר' ופירשו לכהונה. רי"ד; ריא"ז; מאירי).

ד. קרובת חלוצתו – לסתם משנתנו אינה אסורה אלא מדברי סופרים. ולרבי עקיבא – אסורה מדאורייתא (בית חלוץ הנעל – הכתוב קראו ביתו). ולדבריו הולד ממזר. יש אומרים שלרבי עקיבא קרובת חלוצתו בכרת כקרובת אשתו שהרי קראה 'ביתו' (ע' ריטב"א). ויש שתלו במחלוקת אמוראים, ולרב ששת (לעיל י:.) אין בדבר כרת לרבי עקיבא אלא לאו (ע' דבר אברהם ח"ג י. וע"ע ערוך לגר).

דפים מד – מה

פב. מה דין הולד הנוצר מביאות האסורות דלהלן, ומה דינה של האשה שנבעלה?

א. חייבי לאוין.

ב. חייבי כריתות.

ג. חייבי מיתות בית דין.

ד. עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל.

ה. חצי עבד וחצי בן חורין הבא על בת ישראל.

א. ביאת חייבי לאוין; לדברי רבי עקיבא – הולד ממזר. לשמעון התימני – אינו ממזר (וכן הלכה), ואף כשר לכהונה מלבד באלו שהאשה נפסלה בביאתם כדלהלן.

א. נחלקו תנאים בדעת רבי עקיבא, האם רק בלאוין של 'שאר בשר' הולד ממזר או בכל לאוין

מלבד באלמנה לכהן גדול, או בכל הלאוין, ואפילו בחייבי עשה (ע' להלן מט. צב ולעיל טו).

ב. לדברי רבי יוחנן בן נורי (לעיל יד:), ולד חייבי לאוין פגום לכהונה (עפ"י רש"י ותוס' שם. ובתוס' מבואר שמודה רבי יוחנן בן נורי בולד מחזיר גרושתו שכשר).

יש אומרים שאף לדבריו אינו פסול אלא פגם יוחסין בעלמא (עפ"י רמב"ן).

האשה עצמה, מבואר בגמרא שבמחזיר גרושתו לא נפסלה לכהונה אלא לרבי עקיבא. ואולם באלמנה לכהן

גדול וכד' נתחללה האשה מכהונה ואסורה בתרומה (לא יחלל – שני חילולין, לולד ולאשה).

לדברי רבי יוחנן בן נורי שהולד פגום לכהונה, יש צד לומר שגם האם מתחללת. ואין הדבר

מוסכם (ע' במובא לעיל טו).

ונפסק ברמב"ם ובשלחן ערוך (אה"ע ו,ה) שבלאו השוה בכל ואינו מיוחד לכהונה – נעשית

האשה 'זונה' ופסולה לכהונה, מלבד בפנויה ובאיסור גדה ובשכיבת בהמה.

ב. בחייבי כריתות – הולד ממזר, מלבד לרבי יהושע שאמר אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין. ואמרו

בשם רבי שמעון ברבי: מודה רבי יהושע שהולד פגום (ואם בת היא פסולה לכהן, ואם כהן הוא אסור

בתרומה. עפ"י ירושלמי; שו"ת הרשב"א ח"א ארא), קל וחומר מאלמנה, וגם אמו נעשתה 'זונה' בביאה זו

(ואסורה בתרומה, אם משום ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל, אם משום שכללה הכתוב עם חללה, שיהא דינה כמותה. עתוס'. וע"ע משך חכמה אמור כא, ט).

א. יש מי שכתב בדעת הרמב"ם שמחלוקת הסוגיות היא, ולפי מה שאמרו (בקדושין עז) שאין חללה אלא מאיסור כהונה, אין הולד פגום (עפ"י אור שמח איסור"ב יח, א).

ב. להלכה, כהן הבא על חייבי כריתות – הולד ממזר, ופגום לכהונה ואינו אוכל בתרומה (עפ"י שו"ת הרשב"א אלף רא. וכ"כ המאירי קדושין עז: שהרי הוא כור גמור). ויש שצדדו בזה מכמה פנים לומר שדיני כהונה עליו לענין תרומה ועבודה ואיסורי כהנים (ע' מאירי שם; מנחת חינוך רסד; ט"ז ז סק"ד; עונג יום טוב קכ; דבר אברהם ח"א כו; חזו"א טו, יח; אגרות משה אה"ע ח"ד ט, ז; מנחת שלמה ח"ג צח, יא). והולד הבא מביאה שניה – הריהו חלל, שהרי בביאה ראשונה נעשית אמו 'זונה' ונאסרה לכהנים הלכך מתחללת היא בביאה שניה (ע' קדושין עח) וכן הולד (עפ"י רמב"ם איסור"ב יט, אה"ע ז, יד). ואין הדבר מוסכם (ע' בהגר"א שם).

ג. חייבי מיתות בית דין – הולד ממזר לכולי עלמא, והאשה נפסלה לכהונה.

ד. עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל, נחלקו תנאים ואמוראים האם הולד ממזר אם לאו; לדברי רבי עקיבא ורבי יהודה (עתוס' מז. ד"ה נאמן, ועוד), רבי יוחנן, רבי אלעזר, רבי חנינא – הולד ממזר. וכן הורה רבי אמי, וכן רב אמי (עתוס' לעיל טז:). ואפילו רבי שאינו סובר כרבי עקיבא בשאר חייבי לאוין, מודה בזה שהולד ממזר – כדברי רב דימי. ואילו לרבי שמעון בן יהודה [ורבי יהושע. ערמב"ן] ושמעון התימני (כדברי רב יוסף), ורבי נתן ורבי (כפי שמסר רבין), ורב ושמואל ורבי יהושע בן לוי ובר קפרא / זקני דרום – הולד כשר. וכן התירו למעשה רב ורב מתנה ורב יהודה ורבי.

הכל מודים שהולד פגום לכהונה (כדברי ריב"ל), להינשא לכהן או לאכול בתרומה, קל-וחומר מאלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל ומחללת זרעה. וכן הנבעלת עצמה נפסלת מכהונה (ובת כהן כי תהיה לאיש זר... – מי שיש לו אלמנות וגירושין בה, יצאו אלו שאין להם אלמנות וגירושין בה).

אמרו נהרדעי בשם רבי יעקב: לדברי הפוסל – פוסל אפילו בפנויה. לדברי המכשיר – מכשיר אפילו באשת איש (שהרי דין ממזרות למדו מאשת אב; מה אשת אב אין תופסים בה קדושין לעצמו ותופסים בה לאחרים, אף כל כיוצא בה, יצאו אלו שאין בהם תפיסת קדושין כלל). ואילו רבינא מסר בשם רבי יוסי בר אבין שהורה להכשיר בפנויה ופסל באשת איש. ורב ששת מסר בשם רבי יוסי בר זבידא להכשיר בשתייהן. וכן הסיקו הלכה.

א. יש פוסקים שהולד פסול לכהונה (כן הביא הרי"ף בשם 'איכא מרבואתא'. וכן דעת הראב"ד והרא"ש והרי"א"ז – ואפילו בפנויה). ואם נישאת – תצא (עפ"י תוס' חד מקמאי; באר הגולה ד – לדעת השו"ע). ויש סוברים שלדעת רבין ורב ורב יהודה ורבי, אין הולד פגום לכהונה, והואיל ולא סיימו במסקנת הגמרא כיצד הלכה – הדבר בספק (עפ"י רי"ף ורמב"ן). וכתב הרמב"ן: הלכך בתו אסורה להינשא לכהן ואם נשאת אין מוציאם. והולד ספק חלל. [ורש"ל תמה, אם הוא ספק חלל דאורייתא מדוע אין מוציאם. וצדד לומר שאפילו להפוסלים אינו אלא מדרבנן [וכע"ז יש לשמוע מלשון הרמב"ן להלן מז. שמעיקר הדין נוקטים להכשיר]. וכן צדד הגרעק"א עכ"פ לענין גוי שאין בביאתו איסור דאורייתא. וי"א שחייב להוציא מספק אבל אין כופים על כך (עפ"י שער המלך איסור"ב טו, ג). ויש מחייבים להוציא מספק (ע' ברכ"י ד סק"ג; שו"ת חת"ס אה"ע ח"ב קכה)]. ויש פוסקים שמן הדין הוא כשר לכהונה אלא פגם יחסין בעלמא (עפ"י רמב"ם. וע' בריטב"א בשם

יש מפרשים' שהולד כשר אפילו לכהונה. וכ"ה במאירי בשם 'גדולי האחרונים'. וכן נקט רש"ל לעיקר אלא שלכתחילה חש לדעת הר"ף שלא תינשא הבת לכהן. וע"ע לעיל כג). יש אומרים שאפילו לדעה זו דוקא בפנויה אבל אשת איש שנבעלה לגוי ולעבד – הבן פסול לכהונה מן הדין (ע' עמודי אור ג; מנחת שלמה צח, י. ואולם בריטב"א בשם י"מ מבואר שאפילו באשת איש כשר).

ב. יש אומרים שלא רק הבת נפסלה לכהונה אלא גם הבן פגום הוא ובתו פסולה להינשא לכהן (רמב"ן). וכן יש לשמוע מפשטות דברי התוס' מזו. ד"ה נאמן). ויש חולקים (רשב"א מאירי. וכן נקט רש"ל כהנחה פשוטה. ויש מדייקים כן מרש"י ר"ף ורא"ש).

ג. יש סוברים שגוי הבא על בת ישראל, הולד צריך טבילה לשם גירות (ערש"י קדושין סח ובפרשת אמור; תוס' קדושין עז: ובפסקי התוס' ומהרש"א. ובספר זכר יצחק (ל) פירש שיטה זו שבעצם הוא ישראל וחיוב במצוות, ורק לענין פסול חיתון דינו כדין אביו. ויש מי שכתב שהאומרים שהולד גוי לא אמרו אלא כשהאם נשתמדה. וכתב שלהלכה יש לחוש לאותה שיטה באופן שכזה. עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א ה; דברות משה להלן כג. ויש מי שכתב לחדש שרק גר שמל ולא טבל, אם בא על בת ישראל הולד נכרי, ולא בשאר נכרים. ע' דובב מישרים ח"א ז). ואולם הכרעת רוב הפוסקים האחרונים שאין לחוש לכך (ע' רעק"א י"ד רסו, ב; פתחי תשובה ד, ה).

ה. לדברי האומרים גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר – אף בחצי עבד חצי בן חורין אין לולד תקנה. ולדברי המכשירים – כל שכן בחצי עבד חצי בן חורין.

ומכל מקום פסול לכהונה, לדעת הסוברים כן בגוי ועבד הבא על בת ישראל (מאירי).

ואם קידשה בתחילה ואחר כך בא עליה, הרי לדברי המכשירים אף בבא על אשת איש (וכן הסיקן להלכה כאמור) – כשר. ולדברי הפוסלים – אין תקנה לולד שהרי צד חירות של האב עשאה מקודשת ונמצא צד עבדות שבו משתמש באשת איש, לפיכך הולד ממזר (רש"י).

יש אומרים שלפי מסקנת הסוגיא במקום אחר (גטין מג) אין קידושיו של חצי-עבד קידושין, ואם קידש בת ישראל ובא עליה – אין הולד ממזר (רשב"א גטין מג. בשם הרמב"ן. וחלק על כך. וכן נקט באבנ"מ בדעת הרמב"ם מצד עיקר הדין). ויש אומרים שלהלכה הריוו ספק מקודשת (רמב"ם אישות ד, יז).

ויש סוברים שתלוי הדבר במחלוקת האמוראים בענין קידושין שאין מסורים לביאה (עפ"י אבני מילואים מא, א; שאגת אריה החדשות טו; שו"ת רעק"א רד). ויש חולקים (עפ"י חת"ס גטין מג ועוד).

חצי עבד חצי בן חורין שבא על אשת איש – נמצא צד חירות שבו משתמש באשת איש ואין תקנה לולד (לא בממזרות ולא בכשרה. ראשונים) לדברי הכל.

כתב הרמב"ם שהולד אסור אף בשפחה (וכ"ה בשלחן ערוך אה"ע ד, יז וכ"פ רש"ל. וע"ש בבית שמואל). וכתב הרי"א שלא ישא אלא גיורת שמותרת לכשרים ולפוסלים. וזרעו כמו כן לעולם.

פג. מה דין תפיסת קדושין בכל הנזכרים לעיל?

אין קדושין תופשין בעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל (כפי שדרשו לעיל כג. וערש"י ורמב"ן), ולא בחייבי כריתות ומיתות בית דין (כבקדושין סח. ואפילו לרבי יהושע שסובר אין ממזר מחייבי כריתות שאין בהם מיתת ב"ד. תוס').

חייבי לאוין; לרבי עקיבא אין תופסים בהם קדושין ולשמעון התימני – תופשים.

הלכה שאין בהם תפיסת קדושין, כסתומת כמה משניות (עתוס' טז: וש"ר).

חצי עבד וחצי בן חורין; צד חירות שבו – קידושו תופשין (ויש חולקים כנ"ל). המזנה תחת בעלה וגירשה, והחזירה – קידושין תופשין בה אפילו לרבי עקיבא. ולענין הבעול, לפי תירוץ אחד בתוס' אין לו בה תפיסת קידושין (עפ"י תוס' להלן מט: ד"ה סוטה).

דף מה

פד. א. מי שאביו עבד או נכרי ואמו בת ישראל – האם כשר למנותו על הציבור בתפקיד של שררה?
ב. טבילה שאינה לשם גירות אלא לשם מצוה אחרת – האם מועילה כטבילת גירות?

א. רבא הכשיר את רב מרי בר רחל ומינהו ממונה בבבל, אעפ"י שכל משימות אינן כשרות בגר (שום תשים עליך מלך.... מקרב אחיך תשים עליך מלך) – כיון שאמו מישראל נחשב 'מקרב אחיך'.
[בקדושין (ע) אמרו שרבי זירא וכן רבה בר אבוה היו מטפלים בהם בגרים לכבדם ולהושיבם בשררה, ואילו בארץ ישראל אפילו שררה מועטת כגון שוטר הממונה על ההשקיה ומפקח שלא ישקה איש ביומו של חברו (רש"י), אין מעמידים מהם].

א. משמע שגר שנתגייר בעצמו אינו כשר לדון [ואולם כשר לדון גר חברו. תוס']. היתה אמו מישראל כשר לדון כל אדם מישראל (עפ"י שאלתות דרב אחאי, רי"ף, תוס' ורשב"א). ויש מכשירים גר לדון דיני ממונות לישראל [ודיני נפשות – לגר אחר] אף על פי שאין ממנים אותו לשררות כגון ראש לעיר (עפ"י רש"י קב. וע"ע נודע ביהודה תנינא יו"ד קפב בהגהה). ויש אומרים שלכתחילה אין מושיבים אותו כדיין קבוע לדון לישראל, אך אם דן – דינו דין (עפ"י רבנו הוד, מובא בחדושי הר"ן סנהדרין שם).

לדון בלא כפייה – גר כשר, שאין בזה ענין שררה (עפ"י תוס' קא: ד"ה ואנא. וע' בית ישי (קד) שאין זה בגדר 'דין כלל אלא כהוראה בעלמא).

ב. נראה שתפקיד ראש ישיבה כיום, או משגיח בישיבה וכד', אינו בכלל 'שררה' (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד כו).

ג. לכאורה נראה שעל הגר עצמו אין איסור לקבל שררה. רק על הממנים. הלכך אם מתמנה מעצמו מותר. וצריך עיון בזה (אג"מ שם).

ד. בתוספתא מבואר שאין ממנים מלך אלא מן המשיאים לכהונה. יש אומרים שזו מעלה מדרבנן משום כבוד מלכות (עתוס') ויש אומרים שהוא מדין תורה, ושונה מלך משאר מיני שררה, שאינו אלא מקרב אחיך – מהמיוחסים שבאחיך. ויש אומרים שאפילו הוא מן המשיאים לכהונה אינו כשר למלך אלא אם אביו ואמו משיאין לכהונה, שאינם גרים (ערמב"ן; ספר החינוך תצו; יש"ש). ויש אומרים שזה דוקא במינוי ראשון אבל מלך בן מלך כשר אף אם אינו מן המשיאין לכהונה, וכגון שאחד מהוריו אינו מישראל (עפ"י נודע ביהודה קמא חו"מ א; חדושי חתם סופר למצוות, נדפס בחידושי כתובות מהדו"ב).

ב. מסופר על עבד אחד שהטביל נכרית כדי שתהא לו לאשה (כדרך בנות ישראל שטובלות משנתבעות לינשא. תוס'), ואמר רב יוסף על פי דברי רב אסי: אעפ"י שטבילתה לא היתה לשם גירות אלא לשם נידות – עולה לה טבילה זו. וכן מסופר על אותו אדם שהיו קוראים לו בן-נכרי, אמר רבי יהושע בן לוי: וכי לא טבל אביו לקריו – ואותה טבילה עולה לו לטבילת גירות, שדת יהודית היא זו, והרי אין טבילה זו שייכת אלא בבן ישראל (עפ"י רש"י).

אעפ"י שטבילת נידות אינה בפני אנשים והרי טבילת גר צריכה להיות בפני שלשה [יש מתרצים כיון שידוע לכל שטבילה, כאילו עומדים שם שלשה דמי], וגם היתה בלילה – בדיעבד הרי זו גירות (עפ"י תוס' ורא"ש ורש"ל. ומשמע שנקט כתירוץ הנ"ל שכל שידוע לכל די. וכ"כ הרי"ד להלן). ומשמע לפי זה שמשיאים אותה לישראל. וכן כתב ריא"ז.

והרי"ף כתב: לכתחילה אין נוהגים בו מנהג גר ואין משיאים לו בת ישראל עד שיטבול בפני שלשה [ואפילו נשא, כל שלא הוליד – יוציא. מאירי], ולא אמרו אלא לענין דיעבד שאין פוסלים את בנו הואיל וטבל לשם קריו, שאם אינו גר לא היה טובל לשם קריו. והרמב"ם מפרש שבכך שנוהגים כדרכי ישראל לטבול לטומאתם, הרי אלו גרי צדק אעפ"י שאין שם עדים בפני מי נתגירו, אלא שאין משיאים אותם עד שראו עדים או שיטבול בפניו, הואיל והחוקק עכו"ם (וערמב"ן).

דפים מה – מו

- פ. א. האם עכו"ם קונים עבדים קנין הגוף? ומה הדין בישראל הלוקח עבד מן העכו"ם?
- ב. עבד כנעני שטבל לשם חירות – מה דינו?
- ג. ישראל שלקח מגבאי המלך אנשים שנתפסו על שלא שילמו המסים – האם הם לו כעבדים גמורים?
- א. עכו"ם אינו קונה עבדים קנין הגוף, לא מעכו"ם ולא מישראל, אבל ישראל קונה (וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו – אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה מזה. ועל קנין הגוף מדובר, לא שעבוד מעשה-ידיים בעלמא שהרי לזה יש להם קנין אף בישראל).
- משום כך, ישראל הלוקח עבד מן העכו"ם, יכול העבד להפקיע קנינו על ידי טבילה לשם חירות [כל זמן שלא טבל טבילת עבדות כדלהלן] מפני שאין העכו"ם יכול למכור לישראל אלא מה שיש לו, ולא קנין הגוף.
- וכל שכן כשקדם וטבל בעודו עבד לנכרי – פקע שעבודו (ים של שלמה).
- ואולם נכרי המוכר עצמו לישראל, קונוהו ישראל קנין הגוף כאמור. כן אמר רב אויא. ורב אחאי הקשה על כך, שמא אין ישראל קונה קנין הגוף אלא לאחר טבילה.
- א. אעפ"י שרב אחאי הקשה – הלכה כרב אויא (רי"ף ורא"ש, מאירי; שו"ע יו"ד רסז, ט). ויש חולקים (ים של שלמה. וכן כתב בדעת הרמב"ם וכ"כ הלח"מ. וע"ע בבאור דברי הרמב"ם בספר תולדות יעקב יוסף פר' משפטים במצות עבד כנעני).
- ב. כתבו ראשונים: כל שאין גופו קנוי – אין צריך גט שחרור (עפ"י רמב"ן ועוד. ודן הרמב"ן בנכרי המוכר עצמו לישראל ולא טבל לשם עבדות, שמא אינו משתחרר בשטר שהרי אין לו יד לזכות בגט ולא קנין שטר כלל, אלא בנתינת כסף לרבו על ידי אחרים. ומדברי הרמב"ם נראה שיוצא בגט ע"י עצמו. ע"ע אמרי בינה דיני קנינים ד; בית ישי צו).
- ג. עובד כוכבים שלקח עבד במלחמה, יש לו בו קנין הגוף. ולפי זה עבדים ישמעאלים שלנו אינם יכולים להתגיייר אלא מדעת רבם (עפ"י נמוקי יוסף. ונקט כן בין ביהודים בין בנכרים). ומהרש"ל חולק וסובר כי 'חלילה שיקנה הנכרי את ישראל קנין הגוף, אפילו היה בדינא דמלכותא לאו כל כמיניה, כי עול מלכות שמים עלינו ועבדי השם אנו' ואפילו בנכרים נקט שא"א לקנותם קנין הגוף ע"י שבייה, וכן הביא מהרמ"ה.